

**ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА;
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ**

УДК 34
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.2.1>

ЗЕЛЕНИЙ В.І.

**ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ
ВІЙСЬКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ**

**PEDAGOGICAL CULTURE AS A SUBJECT OF RESEARCH
OF MILITARY PEDAGOGY**

Військова освіта, як одна із складових частин загальнодержавної системи освіти, повинна забезпечувати потреби держави і військових формувань у кваліфікованих офіцерських кадрах і сприяти зміцненню обороноздатності держави відповідно до Конституції та законів України. Проблема підготовки офіцерських кадрів посідає важливе місце у розбудові військових формувань незалежної України. Сучасний стан справ вимагає концептуального визначення єдиних підходів до виховання захисника Батьківщини з урахуванням економічної суспільно-політичної, демографічної ситуації, становища молоді в суспільстві, а також формування нового світогляду, морально-етичних, національно-історичних основ поведінки. Проаналізовані праці військових педагогів і психологів вивчалися та аналізувалися окремі аспекти означеної проблеми, які у подальшому заклали основу змісту поняття педагогічної культури офіцера. Вчені розкривають сутність та основні компоненти педагогічної культури майбутніх офіцерів, шляхи формування педагогічної майстерності офіцера, важливі напрямки діяльності молодих офіцерів як керівників навчального процесу, вихователів підлеглих. Враховуючи взаємозв'язок педагогічної культури зі всією структурою особистості й її діяльністю, можна зробити такий висновок: процес виховання педагогічної культури необхідно розглядати як складову частину вирішення загального завдання розвитку особистості офіцера – майстра навчання та виховання підлеглих. Зроблено висновок, що педагогічна культура пов'язана із загальною культурою особистості. Компоненти педагогічної культури представлені практично в культурі праці, культурі поведінки, культурі побуту. Одночасно, можна зробити висновок про те, що зв'язок між загальною та педагогічною культурою настільки безпосередній, що справедливим є твердження про те, що педагогічна культура – це прояв загальної культури в умовах військово-педагогічного процесу. Проте було б помилковим вважати, що будь-яка людина з високим рівнем загальної культури володіє обов'язково і педагогічною культурою. Наявність останньої передбачає набуття психолого-педагогічних знань, умінь і навичок з метою вдосконалення стилю та методів виконання офіцерами службових обов'язків в умовах сучасного розвитку суспільства.

Ключові слова: педагог, психолог, культура, офіцер, навчальний процес.

Military education, as one of the components of the national education system, should meet the needs of the state and military formations in qualified officers and contribute to strengthening the state's defense capabilities in accordance with the Constitution and laws of Ukraine. The problem of officer training occupies an important place in the development of military formations of independent Ukraine. The current state of affairs requires a conceptual definition of common approaches to the education of the defender of the Motherland, taking into account the economic, socio-political, demographic situation, the position of youth in society, as well as the formation of a new worldview, moral and ethical, national and historical foundations. The analyzed works of military educators and psychologists studied and analyzed certain aspects of this problem, which later laid the foundation for the content of the concept of pedagogical culture of the officer. Scientists reveal the essence and main components of the pedagogical culture of future officers, ways of forming the pedagogical skills of the officer, important areas of activity of young officers as leaders of the educational process, educators of subordinates. Given the relationship of pedagogical culture with the whole structure of personality and its activities, we can conclude that the process of education of pedagogical culture should be considered as part of solving the general problem of personality development of the officer - master of training and education of subordinates. It is concluded that pedagogical culture is related to the general culture of the individual. The components of pedagogical culture are represented practically in the culture of work, culture of behavior, culture of life. At the same time, we can conclude that the connection between general and pedagogical culture is so direct that it is fair to say that pedagogical culture is a manifestation of general culture in the military-pedagogical process. However, it would be a mistake to assume that anyone with a high level of general culture necessarily has a pedagogical culture. The presence of the latter presupposes the acquisition of psychological and pedagogical knowledge, skills and abilities in order to improve the style and methods of performance of official duties by officers in the modern development of society.

Key words: *teacher, psychologist, culture, officer, educational process.*

Вступ. Сучасні умови, в яких здійснюється розбудова незалежної України, зокрема її військових формувань, ставлять перед військовою педагогікою і психологією нові, надзвичайно складні завдання. Вони визначені Національною доповіддю про розвиток освіти в Україні, в якій звертається увага на те, що вища освіта (у тому числі військова) спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу, на формування інтелектуального потенціалу нації і всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Вища освіта має стати вагомим чинником розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил України [1].

Військова освіта, як одна із складових частин загальнодержавної системи освіти, повинна забезпечувати потреби держави і військових формувань у кваліфікованих офіцерських кадрах і сприяти зміцненню обороноздатності держави відповідно до Конституції та законів України.

Проблема підготовки офіцерських кадрів посідає важливе місце у розбудові військових формувань незалежної України. Кожний офіцер зобов'язаний навчати та виховувати підлеглих, передаючи їм свої знання і досвід [2]. Він безпосередньо керує навчально-виховним процесом, особисто організовує бойову, гуманітарну підготовку, які спрямовані на всебічний розвиток воїнів.

Президент України Л. Д. Кучма в своєму Указі звертав увагу на те, що у виховній роботі серед військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань України є серйозні недоліки [3]. Про це свідчать факти порушення військовослужбовцями військової дисципліни, вчинення ними злочинів та інших правопорушень, існування між військовослужбовцями нестатутних відносин. Відбувається падіння престижу військової служби.

Цьому певною мірою сприяє наявність низки не вирішених проблем. До них, перш за все, належать такі:

- відсутність єдиної системи поглядів на завдання, напрями та шляхи розвитку особистості військовослужбовців, зокрема офіцерів;
- недосконалість нормативно-правової бази військово-гуманітарної діяльності;
- невизначеність меж повноважень і відповідальності органів виховної роботи;

– незадовільний стан розвитку кадрового, інтелектуального, технічного, науково-аналітичного потенціалу органів виховної роботи, зниження їх престижу, авторитету і статусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування культури педагога, розвитку його особистості приділяли увагу видатні педагоги минулого П. П. Блонський, А. Дистервег, Я. А. Коменський, А. С. Макаренко, С. Ф. Русова, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та ін., які відзначали, що успіх навчання і виховання залежить від особистості педагога, його власної культури як фундаменту професійної майстерності.

Суттєвим внеском у розробку культурологічного підходу до формування особистості педагога стали дослідження О. В. Барабанщикова, М. І. Болдирева, Ф. М. Гоноволіна, Т. В. Іванової, І. Ф. Ісаєва, В. І. Лозової, М. І. Сметанського, М. М. Фіцули та ін. У працях цих науковців педагогічна культура визначається як важлива частина загальної культури вчителя, що є системою його професійних якостей та певних норм, правил поведінки.

Мета статті. Сучасний стан справ вимагає концептуального визначення єдиних підходів до виховання захисника Батьківщини з урахуванням економічної суспільно-політичної, демографічної ситуації, становища молоді в суспільстві, а також формування нового світогляду, морально-етичних, національно-історичних основ поведінки.

Виклад основного матеріалу. Одним з можливих підходів до дослідження педагогічних проблем є культурологічний, який здійснюється у контексті загальнофілософського розуміння культури, що розглядається на рівні повсякденної і теоретичної свідомості. На побутовому рівні культура представлена неоднозначно: з одного боку, вона сприймається як щось нормативне, зразкове, на що повинні орієнтуватись представники конкретного суспільства, верстви, професійної групи, з другого – ототожнюється з освіченістю, інтелігентністю людини, з третього – пов'язується з характеристикою місця і способу життя людини.

У сучасній науці існує три основні напрямки, які розглядають культуру:

- як сукупність матеріальних і духовних цінностей;
- як специфічний спосіб людської діяльності;
- як процес творчої самореалізації особистості.

Охарактеризуємо кожний із зазначених аспектів.

Людина постійно знаходиться у ситуації моральної, естетичної, світоглядної оцінки подій і явищ дійсності, постановки завдань, пошуку і прийняття рішень та їх реалізації. Зміст її життєдіяльності визначається спрямованістю особистості на осмислення, пізнання і актуалізацію загальнолюдських цінностей. На думку О. І. Арнольдова, І. І. Громова, Ю. І. Єфімова, В. П. Тугаринова та ін. вчених, сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством, і складає сутність культури. Людина завжди діє у межах загальнолюдських цінностей, тобто у рамках певної культури одночасно як об'єкт культурних впливів і суб'єкт – творець цінностей. Пізнання сутності цих цінностей як компонента культури допомагає розкрити значення їх для аналізу педагогічної реальності [4].

Цінності, виконуючи функцію стимулів, на думку О. Г. Асмолова, створюють умови для реалізації активності особистості на нормативно-рольовому і особистісно-смісловому рівнях. Джерелом особистісно-сміслові активності педагога є специфічні для його професійно-педагогічної діяльності потреби: постійне професійне самовдосконалення і надання допомоги учням, студентам, вихованцям в їх професійному та особистісному розвитку. Дослідження педагогічної культури як сукупності цінностей, зокрема професійно-педагогічних, дозволяє визначити те, що є важливим та корисним у педагогічній діяльності та відтворюється в ній, як розвиваються уявлення педагогів про цілі, зміст і методи педагогічного процесу в конкретній реальності [5].

Поряд з цим зрозуміло, що трактування культури як певною мірою статичного явища, набору цінностей не дозволяє достатньо повно дослідити її внутрішню структуру. Тому її необхідно доповнити діяльнісним підходом.

Різні аспекти діяльності представлені у працях К. А. Абульханової-Славської, П. К. Анохіна, О. Г. Асмолова, Л. С. Виготського, В. В. Давидова, Б. Ф. Ломова, С. Л. Рубінштейна, В. Д. Шадрикова та ін. Категорії «культура» та «діяльність» історично взаємообумовлені. Достатньо простежити еволюцію людської діяльності, щоб переконатись у паралельному розвитку культури. Засвоєння культури особистістю передбачає засвоєння її способів практичної діяльності і навпаки. Це стосується також педагогічної діяльності: будь-який вагомий результат педагогічної діяльності впливає на становлення і розвиток професійної культури педагога, а нагромадження нових досягнень, цінностей веде до підвищення загального рівня педагогічної

культури суспільства. Розвиток особистості складає зміст культури. Однак при визначенні рівня сформованості культури важливо враховувати не тільки особливості особистості, але і особливості розвитку діяльності.

Одночасно, для розуміння такого складного феномена, як культура бажано розглянути й її процесуальний аспект, оскільки її функціонування є постійним перетворенням індивідуального багатства особистості у загальні форми культури, а цих загальних форм знов – у індивідуальне багатство особистості. У цьому контексті уявляється дуже важливим питання зв'язку між індивідом і культурою. В. С. Біблер, І. О. Ільєєва, Л. М. Коган та ін. розглядають культуру як змінування самої людини, її становлення як творчої особистості [6]. Вивчення проблем творчості (А. М. Леонт'єв, А. М. Магюшкин, Я. О. Пономар'єв С. Л. Рубінштейн та ін.) дозволило у більш завершеному вигляді уявити собі культурно-історичну концепцію творчості, яка має важливе значення для визначення місця і ролі педагогічної творчості. Творчість, зокрема педагогічна, має бути розглянута як функція у культурно-історичному контексті [7]. Результатом педагогічної творчості виступає педагогічна культура. Взаємозв'язок творчості і педагогічної культури пояснюється тим, що творчість органічно притаманна педагогічній діяльності. Форми, способи і сфери прояву творчості у діяльності педагога пов'язані з формуванням педагогічної культури, а розвиток педагогічної культури суспільства обумовлений мірою творчого підходу особистості до власної діяльності. Проблема творчості одночасно є проблемою самореалізації особистості, прояву її особистісних сил і можливостей [8].

Таким чином, звернення до культурологічного підходу як методологічної основи педагогічних досліджень дозволило нам виокремити у педагогічній культурі три основних компоненти: ціннісний, технологічний і особистісно-творчий.

Аналізуючи характеристики педагогічної культури, деякі дослідники (І. Ф. Ісаєв, Г. П. Васянович та ін.) пов'язують її з поняттям «професійна культура» як якості, властивій професійній групі людей, що є результатом розподілу праці та відмежування окремих видів спеціальної діяльності [9].

Поняття «педагогічна культура» у спеціальній педагогічній літературі вперше зустрічається в книзі «Серце віддаю дітям» В. О. Сухомлинського. Він зазначає, що любов до дітей є однією з найбільш значимих рис вчителя, і вважає, що основою високої педагогічної культури є виховання почуттів учителя. В. О. Сухомлинський підкреслює також важливість іншого елементу педагогічної культури – емоційної культури, культури педагогічної поведінки, що проявляється у спілкуванні учителя та учня. Передумови формування педагогічної культури колективу вихователів педагог бачив у створенні в цьому колективі умов для затишної «сімейної» атмосфери. Таким чином, він розглядав педагогічну культуру як особистісну характеристику учителів і керівників освіти [10].

Виходячи з цих та інших ідей, дослідники педагогічної культури як різновиду професійної культури розкривають її зміст через систему індивідуально-професійних якостей провідних компонентів і функцій. Педагогічну культуру вони представляють як інтегративну якість особистості педагога-професіонала, умову та передумову ефективної педагогічної діяльності, узагальнений показник професійної компетентності викладача і мету професійного самовдосконалення [9].

Проте зрозуміло, що подібне визначення поняття педагогічної культури не може бути визнане універсальним, оскільки в ньому відсутні її компоненти, які пов'язані зі специфікою педагогічної діяльності офіцера, зокрема внутрішніх військ МВС України.

Питання культури, гуманізації відносин між керівним і рядовим складом в армії завжди привертало увагу передової частини людства. Процес виховання і розвитку педагогічної культури необхідно розглядати як складову частину вирішення загального завдання розвитку особистості офіцера.

Враховуючи взаємозв'язок педагогічної культури зі всією структурою особистості й її діяльністю, можна зробити такий висновок: процес виховання педагогічної культури необхідно розглядати як складову частину вирішення загального завдання розвитку особистості офіцера – майстра навчання та виховання підлеглих.

Проблема педагогічної культури ставилась і обговорювалась на всіх етапах історичного розвитку суспільства та його армії, висвітлювалась у відповідній літературі.

Справжній авторитет воєначальників всіх часів і епох завойовувався і підтримувався, насамперед, повагою до особистості підлеглого. У вітчизняній історії поява проблем навчання і виховання військовослужбовців пов'язана зі створенням наприкінці XVII – початку XVIII ст. регулярної армії та флоту. Власне у цей період, на думку багатьох дослідників, було закладено

підвалини вітчизняної військової педагогіки. Турбота про захисників Батьківщини знаходилася в полі зору державних діячів. «Офіцери для солдатів, як батьки дітям, тому слід їх таким чином по-батьківськи утримувати», – підкреслювалося у наказах і статутах за часів Петра I. Більше за все у війську цінилися моральні якості, від офіцера вимагалися дисципліна, твердий характер, свідоме ставлення до свого обов'язку, він мав бути взірцем служіння Вітчизні [11].

Майбутні офіцери перебували з дитинства в основній культуроносній верстві суспільства; домашнє виховання відрізнялось використанням індивідуального підходу. По досягненні юнаками віку 12 років проводилася їх контрольна перевірка щодо успіхів у навчанні і фізичному розвитку. В 16 років їх викликали до Петербурга і після перевірки визначали майбутнє. Тих, хто до 16 років залишався неосвіченим, записували в матроси без дозволу вислуги в офіцери. Хто отримав серйозну освіту і виховання, діставав право на прискорене підвищення в офіцери. З часів Петра I, який вказував, що «всім офіцерам – дворянство і перше місце» [12], державою надавалося величезне значення соціальному статусу офіцерів. Отримання офіцерського чину відбувалось не одразу після закінчення військового навчального закладу, а по завершенні певного терміну служби, після екзамену шляхом виборів усіма офіцерами полку. Ось так виховувалось ставлення офіцера до служби Батьківщині, до колективу, так формувался характер справжнього офіцера, його уславлена моральність: «Життя – Батьківщині, честь – нікому!»

Указами 1714 і 1719 рр. підтверджувалась можливість отримання офіцерського чину людиною низького походження, з урахуванням військових заслуг перед Батьківщиною. Військові статуту, розроблені Петром I, зобов'язували керівників разом з високою вимогливістю проявляти турботу до підлеглих [13].

У другій половині XIX ст. значний внесок у створення дидактичних основ навчання військовослужбовців зробив наш співвітчизник М. І. Драгомиров – професор, генерал, почесний член університету імені св. Володимира, командувач військами Київського військового округу. Він об'єднав психологію, педагогіку та тактику і вважав, що військова справа повинна бути побудована відповідно до законів людської психіки. Його заслугою є створення цілісної військово-педагогічної школи у російській армії.

Запропонована ним військово-педагогічна система враховувала зміни, які відбулися у військах (наприклад, поява навізної зброї, нова тактика і форми організації та комплектування військ). Вона спиралася на сучасну систему підготовки військ. Зміст військово-професійної освіти включав вивчення статутів, вогневу підготовку, гімнастику, фехтування, стройову підготовку, тактику, окопну справу, вміння володіти холодною зброєю. Процес навчання мав ґрунтуватися на такому принципі: «Війська мають вчити в мирний час тільки те, що їм належить робити у воєнний час». М. І. Драгомиров вимагав послідовності, доцільності, систематичності, наочності, доступності та міцності навчання воїнів. Багато уваги він приділяв методиці навчання військово-службовців, яка загалом спиралася на демонстрацію, пояснення і правами.

Військово-педагогічні погляди М. І. Драгомирова справили значний вплив на підготовку офіцерського складу і організацію бойової підготовки військ. Великі вимоги він висував до офіцера. На його думку, офіцер має володіти широкою відданістю і любов'ю до військової справи, яка потребує від нього значного напруження як духовних, так і фізичних сил; сумлінно може виконати її тільки той, у кого є любов до неї, хто присвятив себе цій справі і вирішив служити їй не тільки за страх, але і на совість [14].

Індивідуально-особистісний підхід до досліджуваної проблеми запропонував знаменитий педагог та історик В. О. Ключевський. Він, зокрема, зазначав, що процес розвитку культури навчальної діяльності має творчий характер і перебуває за межами викладацької техніки та методики [15].

Нарощування революційних подій у Росії, загострення класових протиріч в державі, армії і на флоті в передреволюційний період викликали у військових педагогів особливий інтерес до проблеми взаємодії між офіцерським складом і солдатами та матросами.

Як свідчить аналіз військово-педагогічної літератури цього періоду, багато питань стосовно взаємовідносин в армії і на флоті, а також щодо навчання та виховання ставились й обговорювались прогресивними воєначальниками і військовими педагогами. Але все це було лише виразом побажань певної частини суспільства і залишалось на папері.

Критично сприйнявши всю прогресивну військово-педагогічну спадщину, спираючись на досягнення загальної педагогіки, радянська військова педагогіка удосконалила, розвинула та внесла новий зміст у вирішення питань навчання та виховання в збройних силах, зростання педагогічної культури офіцерів.

Формування нових відносин в армії, як і взагалі зміни у військово-педагогічних поглядах, здійснювалися в умовах гострої боротьби, в ході якої народжувався командир нового типу, новий воїн – громадянин.

Незважаючи на наявність багатьох сприятливих об'єктивних умов, проблема взаємовідносин в армії зіткнулася з серйозними труднощами. Ці труднощі, насамперед, обумовлювалися відсутністю достатньо підготовлених командних кадрів [16, с. 39-52].

Командири, які мали пролетарське походження, намагалися одразу ж внести нові елементи у взаємовідносини, інколи занадто «демократизуючи» їх, визначаючи тільки їх об'єктивну основу і зовсім відкидаючи суб'єктивні фактори. Навпаки, багато командирів з «воєнспеців» не розуміли того нового, що з'явилося в армії, не змогли одразу відмовитися від старих звичок і уявлень [17, с. 61]. Шкідливою та помилковою була і позиція тих, хто повністю відкидав все те, що було зроблено у минулому.

Окремі питання щодо навчання та виховання в армії розглядалися на сторінках газет і журналів на початку 30-х років, проте значно менше у другій половині 30-х та на початку 40-х років ХХ століття.

У роки Великої Вітчизняної війни велика увага приділялася значенню культурного, довірливого ставлення командирів і начальників до підлеглих у бою, подібна тематика всебічно розглядалась на сторінках військових журналів, газет, у брошурах і книгах. Так, полковник Н. С. Дьомін у книзі «Записки офіцера» на прикладах зі своєї практики показував, яке велике значення має встановлення правильних взаємовідносин у бою. Повага до командира, як писав полковник Н. С. Дьомін, окрім всіх особистих його якостей, досягається перш за все умінням проникнути в психологію підлеглих, знайти саме те слово, а іноді навіть жест, що деколи має значно більше значення, ніж сотні слів [18, с. 44].

Зацікавленість цією проблемою підвищилась в останні десятиріччя ХХ століття. Це пояснюється об'єктивними умовами розвитку суспільства і військових формувань. Збільшення обсягу і складності завдань, науково-технічна революція, нові засоби збройної боротьби потребують формування у людини нових знань, навичок і вмінь, всестороннього розвитку її здібностей, підвищення ефективності всього навчально-виховного процесу. Одним з таких факторів виступає педагогічна культура офіцера.

У зв'язку з тим, на нашу думку, особливу увагу привертають роботи відомих вчених останньої третини ХХ століття, а саме: О. В. Барабанщикова, В. П. Давидова, М. Ф. Феденка, С. С. Муцинова, В. І. Варварова, В. І. Вдовюка, В. М. Коротаєва, Ю. Я. Левкова, С. С. Сливки, в яких розглядається роль керівника, офіцера як вихователя та вчителя підлеглих, досліджується педагогічна культура офіцера-викладача.

У цих та інших працях військових педагогів і психологів вивчалися та аналізувалися окремі аспекти означеної проблеми, які у подальшому заклали основу змісту поняття педагогічної культури офіцера. Вчені розкривають сутність та основні компоненти педагогічної культури майбутніх офіцерів, шляхи формування педагогічної майстерності офіцера, важливі напрямки діяльності молодих офіцерів як керівників навчального процесу, вихователів підлеглих.

В останні роки значної актуальності набуло дослідження окремих аспектів такої важливої якійсної характеристики особистості офіцера, якою є педагогічна культура.

Висновок. На підставі наведеного вбачається, що педагогічна культура пов'язана із загальною культурою особистості. Компоненти педагогічної культури представлені практично в культурі праці, культурі поведінки, культурі побуту. Одночасно, можна зробити висновок про те, що зв'язок між загальною та педагогічною культурою настільки безпосередній, що справедливим є твердження про те, що педагогічна культура – це прояв загальної культури в умовах військово-педагогічного процесу. Проте було б помилковим вважати, що будь-яка людина з високим рівнем загальної культури володіє обов'язково і педагогічною культурою. Наявність останньої передбачає набуття психолого-педагогічних знань, умінь і навичок з метою вдосконалення стилю та методів виконання офіцерами службових обов'язків в умовах сучасного розвитку суспільства.

Список використаної літератури

1. Павленко І. І. Індивідуальна робота з учнями. *Рад. шк.*, 1990. № 4. С. 88-90.
2. Темко Г. Д. Основи формування системи виховання воїна в Україні у період утвердження державності (Світоглядно-філософський аналіз). К. : Варта, 1997. 286 с.
3. Указ Президента України від 18.02.2002 року № 143 «Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян». *Офіційний вісник України*. 2002. № 8. С. 331.

4. Арнольдов А. И. Человек и мир культуры: Введение в культурологию. М.: МГИК, 1992. 240 с.
5. Асмолов А. Г. Психология личности: Учебник для вузов по специальности «Психология». М.: Изд-во МГУ, 1990. 367с.
6. Библер В. С. Нравственность. Культура. Современность (Филос. размышление о жизн. пробл.). М.: Знание, 1990. 62 с.
7. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української педагогіки / За ред. дійсного члена АПН України М. Г. Стельмаховича. К., 1999. 356 с.
8. Андреев Ю. В. Формирование творческого стиля деятельности командира – воспитателя в условиях реформирования Вооруженных Сил (педагогическое исследование на материалах войск ПВО) : дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Харьков, 1994. 190 с.
9. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя. М.: Академия, 2002. 208 с.
10. Сухомлинский В. А. Наши учителя, воспитатели: Павлышская средняя школа. М., 1979. С. 51-86.
11. Ягупов В. В. Військова дидактика. К.: КВІУЗ, 2001. С. 3.
12. Волков С. В. Русский офицерский корпус. М.: Воениздат, 1993. С. 27-29
13. Петр Великий в его изречениях. СПб., 1910. 112 с.
14. Драгомиров М. И. Избранные труды. Вопросы воспитания и обучения войск. М. : Воениздат, 1956. 687 с.
15. Ключевский В. О. С. М. Соловьев как преподаватель. *Антология педагогической мысли России второй половины XIX начала XX в.* Сост. П. А. Лебедев. М.: Педагогика, 1990. 407 с.
16. Коваленко О. Є. Методичні основи технології навчання. Х.: Основа, 1996. 174 с.
17. Фрунзе М. В. Избранные произведения. М: Воениздат, 1965. С. 39-52.
18. Демин Н. С. Записки офицера. М.: Воениздат, 1945. 135 с.

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.2.2>

САБЛУК С.А.

СТАН ЗЛОЧИННОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У 20-Х РОКАХ ХХ СТ.

STATE OF CRIME ON THE TERRITORY OF UKRAINE IN THE 20S OF THE TWENTIETH CENTURY

Актуальність статті полягає в тому, що запровадження НЕПу та внесення змін до кримінального законодавства мали сприяти зменшенню кількості вчинених злочинів, оскільки після подолання так званого куркульського бандитизму та в умовах, коли отримання прибутку мало стати стимулом для економічної діяльності, більшість громадян мала віддати перевагу сумлінній праці. Однак дійсність була іншою. Модель радянської економіки, яка мала, начебто, існувати поза впливом ринкових відносин, ставала на перепоні поступальному економічному розвитку суспільства за умови збереження відносно низького рівня етатизації суспільства. Посилення тиску на суспільство в руслі уявлень сталінської верхівки про доцільність позаекономічного примусу супроводжувалося як зростанням опору системі, так і формуванням когорти радянських працівників, соціалізація яких вже пов'язувалася виключно із радянизацією суспільства. В таких умовах відбувалося поширення

© САБЛУК С.А. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник (Науково-дослідний інститут публічного права)